

Verslag presentaties Wilma Straver-Bos verkiezing en de eerste uitreiking van de Wilma Straver - Bos Prijs 31 oktober 2009, Wergelmir Jeugd Muziekfestival

Welkomstwoord door Joke Maas (muziekdocent, initiatiefnemer van deze prijs)
(Ze begint haar verhaal in gebarentaal).

Ze heet allen hartelijk welkom. Ze nam 35 jaar geleden in haar eerste baan op een instituut voor dove meervoudig gehandicapte kinderen eens haar gitaar mee. Ze liet de kinderen hun hoortoestellen, kastjes, tegen de klankkast van de gitaar leggen, terwijl ze op de gitaar speelde. Wat ze er van vonden herinnert Joke zich niet goed meer. Ze herinnert zich vooral nieuwsgierigheid. Muziek bestond eigenlijk niet in de dovenwereld, gebaren waren verboden in die tijd en muziek werd vooral gebruikt in de spraaktraining voor ritme en melodie. Joke deed 20 jaar later onderzoek voor haar eindschrijft, vooral ook onder dove mensen, naar hun muziekbeleving. Enkele grassprietjes in de woestijn van stilte, zo kan ze het resultaat wel samenvatten.

Vandaag, weer 15 jaar later, zijn we hier bijeen met muziekdocenten uit allerlei richtingen, waarvan er 2 aan doven muziekonderwijs geven en één doof is vanaf geboorte. Joke vindt het zó bijzonder. Zij maken hoorbaar: geen handicap te groot voor muziek. Dat is ook het uitgangspunt en de reden waarvoor wij hier bij elkaar zijn.

Het onderwijsaanbod en de toegankelijkheid van muziekonderwijs aan kinderen met een handicap is echter nog zeer beperkt. Daar liep ook Wilma Straver-Bos tegenaan toen zij voor haar zoon Fabian (die het syndroom van Down heeft) en écht muzikaal is, goed muziekonderwijs zocht.

(Joke stopt nu met het gebaren, omdat ze haar gebaren oud en versleten vindt).

Zelf liep Joke ertegenaan na de dood van Wilma toen ze voor die zoon een trompetdocent zocht en na 3 maanden bellen vond. Haar vaste voornemen is hierin verandering aan te brengen. Haar doel is onderlinge uitwisseling van wat er is aan muziekonderwijs voor kinderen met een beperking, en banden smeden. De instelling van de Wilma Straver-Bos prijs is daarvoor het middel.

Een speciaal woord van welkom aan de heer en mevrouw Bos, de ouders van Wilma. De moeder van Wilma heeft zich als oud-koorleider jaar en dag ingezet, en nóg, voor muziekonderwijs voor haar kleinzoon.

Joke geeft het woord aan haar collega-juryleden Remi Adriaansz en Madeleen de Bruin.

Remi Adriaansz en Madeleen de Bruin stellen zich voor

Remi vertelt dat hij en Madeleen al meer dan 30 jaar muziektherapeut zijn. Vanuit het vak muziektherapie worden ze ook regelmatig geconfronteerd met het feit dat muziekonderwijs aan mensen met een beperking soms heel lastig is en dat daar nog heel veel aan kan gebeuren. Als muziektherapeut krijgen ze vaak reacties van: wat u doet met een cliënt gaat zo ontzettend leuk. Maar als de cliënt bijvoorbeeld met ontslag gaat, naar elders dan is er geen muziek meer, want muziekonderwijs heeft niet altijd een adequaat of goed antwoord. Daarom is hij ontzettend verheugd dat er nu een prijs wordt uitgereikt als een stimulering om het muziekonderwijs te verbeteren. Het is een eer daaraan te mogen deelnemen.

Madeleen de Bruin vervolgt, dat ze gevraagd zijn omdat ze beiden al heel lang in deze sector werkzaam zijn, maar ook de brug hebben geprobeerd te slaan naar het reguliere muziekonderwijs. Ze heeft dat gedaan vanuit de revalidatie. Zij heeft de muziektherapie en de revalidatie voor kinderen en volwassenen ontwikkeld, heeft aan het begin gestaan. Langzamerhand is dat over Nederland uitgespreid. Niet alleen de therapie, ook het muziekonderwijs heeft ze gestimuleerd. Daarnaast heeft ze contact gezocht met muziekscholen en met instrumentenmakers, want in de revalidatie heb je te maken met jongeren en volwassenen die hun instrument door bv. een ongeluk of een hersenbloeding niet meer gewoon kunnen bespelen. Dan zoek je toch naar mogelijkheden om dat weer te realiseren, omdat het verschrikkelijk veel betekent, niet alleen het feit dat je spelen kán, als compensatie, maar dat je je daarmee ook kunt uiten, expressie. Zeker niet in de laatste plaats dat je dat samen doet met anderen, hetgeen voor je sociale contacten erg belangrijk is. Het veld van Remi ligt daar tegenaan.

Remi beaamt dit. Hij heeft jaren gewerkt met mensen met een verstandelijke beperking. Daar zit je dus uiteindelijk in een soort grensgebied. Mensen willen ook graag muziek leren en niet alleen dat therapeutisch ondergaan, omdat muziek sowieso therapeutisch werkt. Muziek leidt tot contact maken en zelfs ook tot een vorm van emancipatie. Muziek maakt los van beperking. Je kunt dan veel met elkaar doen. Daar ontstaan prachtige banden. Hij heeft gewerkt op een instituut voor mensen met een verstandelijke beperking. Er kwamen mensen van buiten, zonder een verstandelijke beperking. Die konden dan samenspelen. Dat gaf zo'n prachtige band. Muziek is daarin een geweldig middel. Het zou nog veel meer moeten plaatsvinden ook vanuit muziekscholen en muziekinstututen. Ook in de ouderenzorg, waarin hij later is gaan werken, merkte hij de kracht van muziek. Dat is dan muziek voor mensen die bijvoorbeeld dementeren, waarbij er in principe toch vanaf dat moment contact is met anderen. Het kan niet genoeg omschreven worden: muziek werkt en laat uiteindelijk zelfs die beperking dementie vallen. Madeleen wenst alle deelnemers veel succes.

De eerste vier presentaties

1. Ruud Mourik (ontwikkelaar lesprogramma)

Hij vertelt iets over 2 nieuwe lesmethodes:

A) “Cijfers wo(o)rden noten”:

Dat is ontwikkeld voor dove en slechthorende kinderen. In de loop der jaren zijn doven en slechthorenden steeds meer geïnteresseerd geraakt in muziek. Zij vragen zich af “wat is muziek en wat kan het met ons doen?”. Slagwerk is één van de instrumenten die het makkelijkst toegankelijk is voor deze doelgroep en daarom een geschikte ingang tot muziek is voor deze kinderen. De basis van het programma bestaat uit het gebruik van cijfernotities gekoppeld aan woorden en muzieknoten. Met andere woorden: een cijfer wordt gekoppeld aan een bepaald woord met een bepaald ritme. De woorden zijn zodanig gekozen dat uit het uitspreken van het woord het bijbehorende tempo vanzelf volgt. Bijvoorbeeld (*hij toont een foto*): we zien ‘brul aap’, ‘olifant’ ook in de muzieknoten en ook in de woordjes die belangrijk zijn voor dove, slechthorende kinderen om ze ook weer goed uit te spreken.

De combinatie ‘beker glas’ is hetzelfde cijfer 3, alleen ‘beker’ speel je bijvoorbeeld op een linkerinstrument en ‘glas’ op een rechterinstrument. Ander voorbeeld: ‘spek pannenkoek’ kan ook op verschillende instrumenten: ‘spek’ op het ene instrument, ‘pannenkoek’ op een ander instrument. Op deze manier leren de kinderen diverse ritmes te spelen en kunnen ze al snel muziek maken op verschillende slaginstrumenten.

(Hij toont een foto van 3 dove jongens van Effatha die bij hem op les zijn en uit “cijfers wo(o)rden noten” aan het spelen zijn).

Het lesboek is verdeeld in verschillende hoofdstukken. In elk hoofdstuk worden er nieuwe woorden/cijfers aangeleerd, waarbij het niveau van de woorden/cijfers per hoofdstuk steeds een stapje verder gaat. Na het aanleren van de nieuwe woorden/cijfers worden ook de woorden/cijfers van de voorgaande hoofdstukken er weer bij gepakt. Die worden op deze wijze herhaald en er wordt geleerd ze in combinatie met de andere weer te gaan gebruiken. Zo worden alle woorden/cijfers niet alleen beperkt tot één hoofdstuk. Het programma kan zowel individueel, als in groepsverband worden aangeboden.

(Hij toont 2 beelden van een jongeman, individueel op de pauken en aan het drummen m.b.v. het boekje “cijfers wo(o)rden noten”).

Bij Effatha Zoetermeer hebben we een workshop op oefenpads. Die geven geen hard geluid, maar het ging fantastisch. *(Verder toont hij een beeld van een groepje dat aan het muziek maken is).*

Kinderen met een beperking zoals autisme, syndroom van Down of een geestelijke beperking kunnen zeker ook goed werken uit “cijfers wo(o)rden noten”. De kinderen moeten wél de cijfers 1 t/m 5 lezen en begrijpen. In het werkboek “cijfers wo(o)rden noten” staan voldoende werken die geschikt zouden zijn voor een uitvoering op school, denk bijvoorbeeld aan een jaarlijkse schooluitvoering of de verjaardag van een juf. We gaan met zijn allen gezellig slagwerk spelen. Dan hebben ze een partituurtje. Verder staan er in het boek diverse doe-opdrachten, zoals ‘maak je eigen compositie’ en luisteroefeningen (lezen voor slechthorenden en de Cl-dragers). Het is altijd aan te raden om na het leren van nieuwe woorden/cijfers de kinderen een compositie te laten maken. Op die manier raken ze bekend met de nieuwe woorden/cijfers en ritmes en het stimuleert ook hun creativiteit.

B) Het Circle-spel:

Dat is een ander lesboek. Het is een muziekstimuleringsprogramma geschreven voor Nederlands sprekende kinderen met een Cochleair Implantaat (CI). (*Hij toont een foto van een CI*). Centraal staat de kennismaking met muziek, het vergroten van de muziekbeleving en het stimuleren van de hoorontwikkeling. Met dit werkboek kunnen muziekdocenten, logopedisten en leerkrachten het Circle-spel gebruiken als onderdeel van de hoorrevalidatie van kinderen met een CI. Het werkboek bevat per niveaugroep een uitgebreide beschrijving van de verschillende activiteiten per les, plus een cd-rom met de bijbehorende liedjes.

De hoofddoelstelling is het vergroten van de muziekbeleving van kinderen met een CI en het stimuleren van de gehoorontwikkeling. Muziek is voor deze kinderen een nieuwe beleving.

1. De kinderen mogen experimenteren met diverse muziekinstrumenten en maken op deze manier kennis met de bijbehorende geluiden.
2. De kinderen raken bewust van verschillen tussen geluiden. Ze leren zowel verschillen tussen muziekinstrumenten waar te nemen, als verschillen tussen diverse geluidskenmerken ('hard-zacht', 'langzaam-snel', 'lang-kort' en 'hoog-laag').
3. De kinderen leren om geluiden te koppelen aan een specifiek instrument. Daarnaast wordt aandacht besteed aan spraakherkenning door beweging en zang te koppelen aan de zogenaamde 'doe-liedjes'.
4. Door deelname aan de muziekspelletjes zal de aandacht van het kind voor geluiden toenemen.
5. Door de imitatie van ritmes, melodieën en liedjes wordt het auditieve geheugen geoefend/getraind.
6. Het zingen van liedjes in een groep kan voor sommige kinderen een veilige manier zijn om gesproken taal te oefenen.
7. Bij oudere kinderen worden lettergreepstructuren van woorden gekoppeld aan ritmes.

Deze activiteit sluit nauw aan bij de op school uitgevoerde oefeningen voor auditieve analyse en synthese.

Op deze manier wordt er binnen het Circle-spel aandacht besteed aan de voorbereidende schriftelijke taalvaardigheden. De activiteiten van het Circle-spel richten zich meestal op meerdere doelen tegelijk.

Doelgroepen. Het is geschreven voor heel jonge kinderen, vanaf 1,5 jaar tot 7 jaar. Daar was eigenlijk helemaal niets voor. Niveau A is ontwikkeld voor kinderen met een ontwikkelingsleeftijd vanaf 1,5 jaar, waarbij uitsluitend spelenderwijs gewerkt wordt. Ze gaan luisteren, we doen spelletjes. Niveau B kan gebruikt worden voor kinderen met een ontwikkelingsleeftijd vanaf 2,5 jaar, die eenvoudige opdrachtjes kunnen uitvoeren. Die kinderen zijn wat verder.

(*Hij toont een beeld van een kind met een gong, dat ging uitproberen hoe dat klinkt*).

Niveau C is geschikt voor kinderen vanaf circa 5 jaar, die in staat zijn om te reflecteren op muziek- en taalstructuren.

(*Hij toont verschillende beelden van kinderen: kinderen in een cirkel met instrumenten om zich heen; kinderen om de trommel heen, waarbij trommel is hard, zacht etc.; een kind op een djembé (met open mond) die 'olifant' moest trommelen*).

Het gebruik van ritmewoorden helpt kinderen om langere ritmes na te spelen en traint tevens hun auditieve vaardigheden. Door de kinderen afbeeldingen van de woorden te laten zien, kunnen ze gemakkelijker bepaalde ritmes leren spelen.

Voorbeelden van ritmewoorden zijn: krokodil, nijlpaard, strijkijzer, appel, olifant, locomotief.

Net zoals ritmewoorden kunnen ook cijfers worden gebruikt om het spelen en herkennen van ritmepatronen te oefenen. Alle kinderen krijgen een verschillend strookje en moeten het ritme leren trommelen. De begrippen hard-zacht, hoog-laag, lang-kort en langzaam-snel, zijn vaak abstracte begrippen voor dove en slechthorende kinderen. Door het gebruik van voorwerpen en afbeeldingen krijgt het kind een beeld bij de begrippen en wordt het gemakkelijker en leuker om de oefeningen uit te voeren. Binnen het Circle-spel worden binnen de niveaus A en B (bij de hele kleine kinderen) de volgende voorwerpen gebruikt: aap, schildpad, haas. Bij de grote aap moeten de kinderen hard spelen. Bij de kleine aap moeten ze zacht spelen. We hebben de schildpad voor als het langzaam gespeeld moet worden, en de haas voor als de kinderen sneller moeten gaan spelen.

Bij de oudere kinderen gebruiken we de kaartjes hard-zacht (crescendo, diminuendo).

Om een kind te laten aangeven of hij een lange of een korte toon hoort, gebruiken we het muziekmannetje met de naam 'Lanko'. (lang-kort). Het poppetje 'Hola' gebruiken we voor de hoge en lage tonen. De kinderen moeten aangeven of ze een hoge toon horen, of een lage toon. Toonhoogte is één van de moeilijkste aspecten om te horen voor mensen met een CI. Dit heeft niet alleen gevolgen voor het waarnemen van melodie, maar ook voor het waarnemen van prosodische signalen in gesproken taal. Daarom wordt in niveau B en C ook geoefend met het uitdrukken en herkennen van emoties in de zangstem. We zingen een liedje treurig, vrolijk, boos en gebruiken daarbij ter ondersteuning het emotiemannetje genaamd 'Emon'. Hij toont beelden van de instrumenten die gebruikt in het Circlespel: dat zijn er heel wat.

In het LUMC waar we de muziekstimulering met de kinderen doen, hadden we een feestje bedacht, in Hilversum met een concert CI-dag. De kinderen mochten meedoen op de djembé met een echt symfonieorkest. Dat was het eindresultaat van het Circle-spel.

2. René Koelemaij (De Zeeuwse Muzikanten)

Deze presentatie wordt gegeven door Mevrouw Bodewes.

Het is stil en warm in het muziekcentrum; 45 muzikanten en circa 20 vrijwilligers werken als een warmtecentrale. René Koelemaij zet een koraal in, stopt ons halverwege en speelt de koraal in boogiewoogie-uitvoering op zijn keyboard. 'Kan dat ook' vraagt hij aan de muzikanten. Gemengde reacties. De reformatie heeft Zeeland stevig geraakt. René zet een andere stijl in. Langzaam steekt zijn vrolijkheid het hele orkest aan. We spelen de koraal nu zelfs in een andere muzikale stijl en maken er ook nog een rocknummer van. René bedenkt speelse repetities. Iedereen weet dat, dus er is altijd een soort verwachtingsvolle aandacht. Hij bedenkt luisteroefeningen, stopt er grapjes in, speelt met het licht om de muzikanten te stimuleren hun oren te gebruiken. Mijn pupil, één van de traagste leerlingen, met heel goede oren, begint spontaan te lachen als René tijdens een stuk een speelse improvisatie op zijn keyboard speelt. René, met zijn achtergrond van muziektherapeut en HBO-orthopedagogiek is nu muziekdocent voor kinderen en volwassenen met een verstandelijke beperking aan de Zeeuwse Muziekschool voor keyboard, zang en drums.

Ramon zingt. Als hij begint houden zijn spasmen op en kun je ineens precies verstaan wat hij zingt. Hij heeft een prachtige stem. Hij bezingt zijn liefde voor een meisje dat hij beschermt. Nog na 20 keer luisteren springen de tranen in mijn

ogen. Ramon is begin 20 en speelt al een hele tijd tamboerijn in het orkest. Dat hij kon zingen bleek in de pauze van het orkest bij toeval. Sindsdien krijgt hij zangles van René. Als zijn lied uit is, steekt Ramon zijn armen in de lucht en begint heel hard te applaudisseren. Het publiek is razend enthousiast. Als René hem later vraagt wat er gebeurde zegt hij eerst: Ramon maakte een fout. Maar René bemoedigt hem meteen en herinnert hem eraan hoe goed hij zich herstelde. Dan zegt Ramon zacht: alle mensen luisteren naar Ramon.

René heeft een onderwijsmethode ontwikkeld voor auditief keyboard leren, waarbij hij kleurmuziek combineert met oefen-cd's. De leerling krijgt naast zijn kleurmuziek cd's mee met oefenstof in verschillende tempi. René zoekt al circa 25 jaar naar computertoepassingen die het leren spelen makkelijker maken. Ouders en begeleiders worden betrokken bij de lessen. Ze worden gestimuleerd om te komen luisteren en krijgen instructies hoe er thuis geoefend kan worden. Zo ontstaat een mooi samenspel waarbij de leerling succesvol kan leren.

Ewout, nu 40 jaar, droomt al vanaf zijn zesde van een plekje bij het orkest 'De Zeeuwse Muzikanten'. In die tijd kon dat helaas nog niet. Maar toen ik hem vier jaar geleden ging helpen keyboard spelen heb ik contact gezocht met René. Ewout is muzikaal, hoort veel, zijn motivatie is enorm, maar zijn capaciteit om te leren is beperkt. We hebben nu samen les van René. Ewout leert spelen met cd's en kleurmuziek. De vraag was of hij kon loskomen van de melodie en maatgericht kon leren spelen. Dat lukte, dus mocht hij in het orkest. Na een poos blijkt dat hij wel heel wat leert, maar dat zijn fysieke traagheid hem bij een aantal stukken parten speelt. René zoekt nu manieren om zijn snelheid wat te vergroten en past ook zijn partij aan, zodat Ewout toch trots kan zijn op wat hij kan. En dat is hij! Hij is muzikant geworden. Bovendien is hij veel vrolijker en hij is ook meer en beter gaan praten.

René is een voorvechter voor een vanzelfsprekende plek op 'de Zeeuwse Muziekschool' voor mensen met een beperking. Eerst in Middelburg, Terneuzen en Goes. Maar ook elders in het land worden er lessen kleurmuziek gegeven door gewone docenten van de Muziekschool. De eerste docenten zijn door hem meegeschoold in zijn methode. René is dirigent en orkestleider van het orkest 'De Zeeuwse Muzikanten' van de stichting Arduin. Daar hebben we zang, keyboards, drums en slagwerk, xylofoon en metallofoon. Het repertoire is zeer gevarieerd, actueel, niet kinderlijk. De muzikanten doen dit sinds kort als dagbesteding. Ze zijn dus feitelijk profs. Wie voldoende gevorderd is op de muziekschool kan muzikant worden in het orkest. Hiermee is meteen het perspectief duidelijk. We beginnen ook met contacten te zoeken met scholen voor kinderen met een beperking, om ook voor hen dat perspectief van de mogelijkheid van het spelen in een orkest te laten zien. De nadruk in het orkest ligt sterk op ontwikkeling en emancipatie van de muzikanten.

Annemarie zingt en loopt ondertussen het publiek in. Ze doet met iemand een rondedansje en laat het publiek enthousiast in de handen klappen. Ze is er een meester in om het publiek te bescapelen. Als ze zachtjes maar fel begint te zingen 'Ik wil niet gehoorzaam, getemd en oppassend zijn', dat prachtige lied uit de musical 'Elisabeth, mijn leven is van mij', dan luistert het publiek ademloos. Het is duidelijk: Annemarie wil haar jonge leven zélf besturen. En ieder die haar zo zelfbewust hoort zingen, beseft dat dat goed is. Op de nieuwste oefen-cd's voor het orkest, straks mp3, zijn nu ook mondelinge instructies toegevoegd. De eigen

partij klinkt boven het geheel uit en mensen met een beperking kunnen nu zelfstandig, zonder hulp van begeleiders, thuis oefenen.

Begeleid door René ontwikkel ik een notatie voor onze slagwerkers met een beperking. Dat project staat nog in de kinderschoenen. René zegt dat het binnen een paar jaar zo ver is dat iedereen zelf thuis op een computer met een programma van Open Office en een applicatie kleurenbibliotheek zijn eigen kleurenmuziek kan maken en printen. En zo groeit de methode steeds verder.

Het gerucht dat er cd's komen met mijn stem erop gaat rond in het orkest. Ik spreek er met Theo over. Theo speelt ook xylofoon en begrijpt niet goed wat 'gerucht' betekent. Dus ik leg uit: op die cd hoor je de muziek, je hoort jouw partij er bovenuit, en vlak vóór jij moet invallen hoor je mijn stem. Ik tel eerst: 1, 2, 3 en dan komt 'rood'. En nog eens rood, en dan komt bruin enzovoort. En als je even niet moet spelen hoor je: en dan komt 'rust'. Theo giechelt. Hij vindt het wel wat. Maar dan betreft zijn gezicht. 'Maar ben jij dan niet allang begonnen voor ik op mijn stoel zit; als ik nou niet op tijd ben?'. Theo loopt heel moeilijk. Ik vertel dat hij in dit lied later begint. Hij giechelt weer. Opgewonden nu. Dan zegt hij: Maria wil je dat doen met heel mijn boek?

Ik ben één van de 20 vrijwilligers die wekelijks betrokken zijn bij de repetities van het orkest, de muzikles en de vele concerten. Wij worden daarin door René begeleid. Volgens hem zijn wij de kurk waarop het orkest drijft. Ik vind hem vooral inspirerend in de manier waarop hij alle mensen serieus neemt. Om succes te hebben met mensen met een beperking is gedrevenheid nodig, doelgerichtheid en geduld voor je lange termijn. Het vraagt ook een creatieve, en vernieuwende instelling; altijd maar naar nieuwe mogelijkheden blijven zoeken. Onze muzikaliteit staat in dienst van de mensen met een beperking. Ons orkest is er niet voor onze dirigent maar voor de muzikanten.

René is, samen met Eric Schulp en Marie-Anne van Rijbroek, ook medeoprichter van de stichting 'Muziek ook voor jou'. Deze stichting probeert met een website de vraag naar muzieklessen van leerlingen met een beperking en het aanbod van muziekdocenten dichter bij elkaar brengen.

Gewoon samen naar de muziekschool. Ze sluiten daarmee aan bij de zoektocht van Wilma Straver-Bos naar muzieklessen voor mensen met een beperking.

3. Jochem van Eeghen (Prinses Christina Concours)

Omdat ik de muzikinstelling 'Prinses Christina concours' vertegenwoordig, ben ik een vreemde eend in de bijt. Elk kind dat maar een beetje muziek kan maken, kan zich daar laten horen. Zo zou het echt ook moeten zijn met kinderen uit de wereld waar ú vandaan komt. Schande dat het in Nederland nog niet zo is geregeld. Wij proberen jong talent te vinden en jong talent te stimuleren hun talenten heel goed te ontwikkelen. We proberen bv. te helpen als ze weinig geld hebben, en te helpen aan goede instrumenten. We proberen ze ook heel veel te leren optreden. Daarvoor organiseren we ca 1700 podiumbeurten per jaar over de hele wereld, voor het grootste deel in Nederland.

Het lijkt een heel andere wereld waar ik vandaan kom. Toch is dat niet zo. We hadden 2 jaar geleden ons jubileum. We willen iets doen wat heel erg gericht is op verbetering van de dingen die minder goed zijn in onze maatschappij. Eén van de dingen die we niet zo fantastisch vinden, is dat we onze jonge kinderen, muzikanten van de toekomst, aan het opleiden zijn om later voor AOW'ers op te treden. Toen hij ongeveer 35 jaar geleden begon professionele concerten te

organiseren was de gemiddelde leeftijd in de zaal zijn leeftijd. Als hij nu concerten organiseert is die leeftijd nog steeds zo hoog. Op muziekonderwijs is verschrikkelijk bezuinigd. Kinderen van buitenlandse afkomst zijn meestal de allerbeste musici in Nederland.

We dachten: met jong talent gaan we het probleem te lijf, want jonge mensen moet je inzetten voor de kinderen. Dat was de wortel van het project dat ik nu ga vertellen. We dachten: we gaan jonge getalenteerde kinderen naar de scholen brengen. Maar dat moet dan wel gebeuren op een manier die goed kan. Want als je naar de scholen gaat, zit je daar de hele dag aan vast en een schoollokaal klinkt niet goed. Voor muziek is het heel belangrijk dat het mooi klinkt. Dus hebben een rijdende concertzaal bedacht, die dwars door Nederland gaat van school tot school. Het is een trailer van 14 m lang. Die zetten we ergens neer en die wordt 7 m breed als je hem uitschuift. Op de afdeling akoestiek van de Technische Universiteit Delft is een systeem bedacht waardoor het waanzinnig zou klinken. Je kunt met cijfers op een klein doosje kiezen van welke zaal van het concertgebouw in Amsterdam je de akoestiek wilt. Er zijn ook prachtige beeldschermen en led-verlichting. We vonden wel dat het heel breed beschikbaar moet worden, voor heel Nederland. Dus er is een invalidenvoorziening aangelegd, zodat mensen met een rolstoel binnen kunnen komen. Maar we zijn met 'gewone' kinderen begonnen. Dat was al moeilijk genoeg. Het was iets nieuws, echt een avontuur.

Jochem vertelt over een voorstelling. Vooraf werd een jongetje geïnterviewd. Die zei: 'Ik haat klassieke muziek'. Dan wordt de voorspelling gespeeld: het verhaal van Orpheus en Eurydice. Elvira speelt een prachtig stukje. Na afloop wordt aan datzelfde (Marokkaanse) jongetje gevraagd hoe hij het vond. Hij antwoordde dat hij 'om' is. Dus we bereiken met deze voorstellingen elk kind met elke achtergrond en elk milieu.

Omdat het zó ontzettend goed ging, hebben we besloten een heel groot deel van ons aanbod voor kinderen met een beperking aan te passen. Waarom werken de voorstellingen zo goed? Ten eerste: De kinderen die optreden behandelen kinderen met een beperking normaal. Dat gaat gewoon vanzelf. Dus ze voelen zich allemaal bij elkaar thuis. Ten tweede: het geeft een ongelooflijk effect als je als jong talent staat op te treden. Je merkt ineens dat je kan toveren met muziek. Kinderen beseffen ineens dat ze staan op te treden. Dat is een soort extra wat ze meekrijgen. Optredende kinderen krijgen keuzes: elk concert dat ze optreden voor kinderen met een handicap, in charisma, in hoe je muziek moet overbrengen. Deze jonge generatie wordt de allerbeste musici voor kinderen met een beperking. Het is een schande dat onze werelden gescheiden zijn. Deze werelden horen bij elkaar.

Ik ben buitengewoon onder de indruk van muziektherapie. De voorstellingen worden allemaal voorbereid op de scholen en bij instellingen voor kinderen met een beperking door muziektherapeuten. De best voorbereide voorstellingen zijn altijd met de muziektherapeuten. Dit neemt niet weg, dat muziektherapie wat er is, niet voldoende is. We moeten die verbinding met de kunstwereld maken. Ik heb het volste vertrouwen om onze mogelijkheden daartoe uit te breiden.

4. Tom Uittenbogert (van 1.2. Communicate)

Tom is heel blij dat hij hier mag staan en bedankt daarvoor. Net is veel over muziekinstrumenten gesproken, maar hij belicht een ander onderwerp. Hij is doof en hij is workshopleider visuele muziek. Zijn assistente, Kimberly Hendriks is ook aanwezig. Zijn presentatie gaat over het ontstaan van de workshop visuele muziek; de opzet ervan; een kort filmfragment van zo'n workshop.

Ontstaan van (workshop) visuele muziek. Ik ben doof geboren, ik hoor helemaal niets. Verbinding met muziek heb ik eigenlijk niet. Ik wist in eerste instantie: het is voor horende mensen. Ik accepteerde dat. Maar later heb ik een workshop internationale gebaren gevolgd, in Amsterdam. Daar was een klein stukje vanuit Amerika visuele muziek. Amerika is verder dan dat we in Nederland zijn. Ik was ongelofelijk nieuwsgierig. Ik ben naar die persoon toegestapt. Ik voelde me een stuk rijker worden. Ik dacht maar steeds dat muziek iets voor horenden was, maar ik kreeg les in die visuele muziek vanuit Amerikaanse gebarentaal. Er ging een wereld voor me open. Mathilde Santing heeft een optreden gegeven. Daar heb ik bij gestaan als visuele muziektolk. Het was zo'n mooie ervaring. De mensen in het publiek, de horenden maar ook de doven, vonden het echt geweldig om te zien dat deze combinatie gemaakt kan worden van de horenden, met mij als dove muziektolk.

Mijn workshops zijn niet alleen voor dove jongeren, maar ook voor horende kinderen want die krijgen dan vanzelf interesse in gebarentaal. Zo slaan we een brug. Niet alleen kinderen die doof geboren zijn, maar ook kinderen die plotsdoof zijn, of die bijvoorbeeld ADHD hebben maar dan ook extra spraaktaalmoeilijkheden.

Opzet; wat zit er in een workshop visuele muziek. Ik vind het heel belangrijk dat dove kinderen het verschil weten tussen muziek en visuele muziek. Ik leg eerst altijd het verschil uit en ga dan in dialoog met ze. Ik vraag: wat is muziek voor jullie? Dan antwoorden ze: ik zie muziekinstrumenten, of soms voelen kinderen de ritmes in hun lichaam. Maar als je vraagt: wat is visuele muziek, dan kennen ze dat vaak niet. Dus ik ga in vraag-antwoordsessies kijken en uitlokken wat ze wel weten en wat ze nog niet weten. Op die manier breng ik ze een nieuwe ervaring bij en verrijk ik ze met mijn informatie.

Mijn doel is dat kinderen naar zichzelf leren kijken. Stel, je staat op een podium, wat is dan belangrijk aan visuele muziek. Ik leg uit dat licht dan belangrijk is. Als er instrumenten zijn dan moeten die gekoppeld zijn aan de lichten, zodat de lichten het ritme van de instrumenten kunnen opnemen. Dat is heel visueel voor dove mensen. Mensen weten dat vaak niet. Een tolk kan het wel vertalen, maar dan missen dove en slechthorende kinderen de mimiek en de intonatie. Daarom leg ik uit wat ze nodig hebben, wat is er nog meer belangrijk is in de visuele muziek, een stukje theorie.

Ze weten vaak niet hoe je visuele muziek kunt vertalen en of je het überhaupt kunt uitvoeren. Dat leg ik dan uit in theorie. Wat is mimiek bijvoorbeeld? Dat heeft met emotie te maken. Muziek, een zanger(es) die er staat heeft ook emotie, in haar stem. Haar intonatie gaat omhoog, of de muziekinstrumenten gaan harder spelen. Dat heeft met emoties te maken. Wij willen emoties in de mimiek zien. In het lied 'Vlieg met me mee' zit een heel sterke intonatie. Als ik dat op deze manier laat zien, dan weten kinderen dat die hele sterke intonatie daar in zit en dat er dus veel emotie in zit.

Hoe kun je dat het beste vertalen? Met je lichaam. En de dansbeweging. Kimberley doet een warming-up. Dat verlaagt erg de drempel voor dove kinderen, maar ook voor kinderen met ernstige spraaktaalmoelijkheden en ADHD of autistische kinderen. We dansen met kinderen en daarna laten we zien, via PowerPoint wat we verder gaan doen. De kinderen worden in groepjes verdeeld, leeftijd van 6 tot 8 jaar. Ik geef ze een tekst, bijvoorbeeld van het lied 'ik heb waanzinnig gedroomd'. Dan kunnen de kinderen meedoen met de warming-up.

Filmfragment workshop visuele muziek. Dit is dankzij stichting Smiles. Die heeft me de kans gegeven, want die zet zich in om visuele muziek bekender te maken (doet organisatie, promotie, financiering van deze workshops van de website overgenomen red.). Stichting Smiles richt zich vooral op kinderen met een lichamelijke beperking of verstandelijke beperking en organiseert daar leuke evenementen voor, zoals paardrijden.

We hebben totaal al 15 scholen bezocht: horende maar ook dove scholen. We hebben ook reguliere scholen bezocht. Het resultaat is echt geweldig. Je krijgt er kippenvel van. Het is zó mooi om die kinderen te zien. In het begin zeggen ze dat ze niks met muziek hebben. Ik denk dan terug aan mezelf, ik zie mezelf in die kinderen. Na de workshop staan ze te springen, te juichen en te dansen. Dat zijn de resultaten op de dovenscholen. Maar ook op de horende scholen zitten vaak slechthorende kinderen. Dat is dit filmpje: Dit is een horende school met één slechthorend meisje. Eerst is er een warming up. Het lied is 'vlieg met me mee'. In groepjes bespreken we hoe we de tekst ervan gaan vertalen. Dat laat ik ze zelf doen. Ze kunnen dan nadenken over wat ze kunnen met de theorie die ze net geleerd hebben. (*Tom moet zijn verhaal eerder afbreken, omdat zijn tijd om is*). Hij nodigt allen hartelijk uit voor een half uur visuele workshop, na de middagpauze. Meer informatie over stichting Smiles is verkrijgbaar bij de infostand van stichting Smiles.

KOFFIETAFEL, PAUZE VAN EEN HALF UUR

Vervolg van de presentaties: 5 t/m 8

5. Aaltje van Zweden (stichting Papageno)

Foto: Dit is Bart. Hij is een leerling van de Berg en Bosschool uit Bilthoven, een school voor leerlingen met een autisme spectrum stoornis. Samen met leerlingen van de Oranje Nassauschool, een school voor kinderen uit het VMBO-onderwijs uit dezelfde gemeente heeft hij deelgenomen aan het project 'Ontmoeten'. De 1e multidisciplinaire muziektheatervoorstelling voor leerlingen uit het voortgezet speciaal en regulier onderwijs. Samen hebben alle kinderen meegedaan aan verschillende workshops vanuit allerlei kunstdisciplines. Zij hebben nieuwe vaardigheden ontdekt en geleerd van elkaars mogelijkheden. Samen zijn zij bezig geweest (ieder op zijn eigen wijze) binnen een creatief groepsproces. Samen stonden zij op de planken en samen hebben ze plezier beleefd.

Bart wilde eerst helemaal niet meedoen, maar zijn vader stuurde na afloop deze mail:

Ik vind het een geweldig initiatief. Toen het aangekondigd werd, was Bart helemaal niet enthousiast en de camera's moesten bij hem uit de buurt blijven. En als je nu de documentaire ziet, waarin Bart geïnterviewd wordt op camera, is dat als ouder natuurlijk geweldig om te zien. Bart heeft geleerd dat hij veel meer kan dan dat hij denkt te kunnen. Nu is Bart een enorme doorzetter, maar ook zeer rigide. Als hij denkt iets niet te kunnen dan doet hij het ook niet. En jullie hebben hem geleerd dat kunst en muziek misschien wel een talent is en dat camera's helemaal niet eng zijn. Na de voorstelling zei Bart dan ook tegen ons: "Je kan het niet aan me zien, maar ik vond het hartstikke leuk".

Waarom is deze aanpak succesvol voor kinderen met een beperking? Die vraag wil ik beantwoorden uit de volgende vragen:

- a) Wie nam het initiatief?
- b) Wat zijn de belangrijkste ingrediënten?
- c) Wat is het resultaat?

Wie nam het initiatief?

Voor het antwoord daarop moet ik terug in de tijd. 19 Jaar geleden werd ons derde kind geboren; een kind met een autisme spectrum stoornis en een verstandelijke beperking. Dat wisten we niet direct; die diagnose werd pas gesteld na jaren van wisselende artsenbezoeken en ontelbare tests. Alle prognoses maakten ons in ieder geval niet vrolijk. Wat was er voor ons kind mogelijk? Ondanks dat mijn man musicus is, kwamen wij niet op het spoor van muziek, druk als wij waren met het medische circuit en het verwerken van tegenlagen en verdriet. Muziek als doel was ons bekend, maar als therapeutisch middel, om tot verwerking te komen en groei en ontwikkeling te stimuleren, niet. Tijdens onze zoektocht naar de beste aanpak voor ons kind kwamen wij pas laat tot het inzicht dat kunst en muziek een uitstekend middel is om kinderen met een beperking en hun omgeving te laten ervaren waar kansen liggen. Dat heeft o.a. 13 jaar geleden geresulteerd in de oprichting van stichting Papageno. Inmiddels rijden er in Nederland 15 busjes met muziekinstrumenten, die iedere week bij een kind met autisme thuis komen, en zo'n busje wordt bestuurd door een muziektherapeut. Stichting Papageno organiseert daarnaast vakantieweken in de Baak (hotel in Noordwijk). Daarin bieden we allerlei workshops muziek aan de kinderen.

Projecten: in 2007 is Stichting Papageno begonnen om kinderen met autisme in breder verband met muziek in aanmerking te brengen. Het eerste evenement was een speciale uitvoering van Petrosjka, een muziekstuk gecomponeerd door Igor Stravinsky. Het thema van de muziektheatervoorstelling 'anders zijn, erbij willen horen en toch jezelf zijn' sloot nauw aan bij de belevingswereld van de doelgroep, kinderen met een autisme spectrum stoornis. Wij zijn de scholen in gegaan, hebben de kinderen voorbereid. Uiteindelijk zat het hele concertgebouw vol met kinderen met autisme die het Concertgebouworkest bezochten. Er was een dansvoorstelling. Het verhaal werd uitgebeeld door grote poppen. De hoofdpersoon was Peter, een jongen met autisme. We evalueerden het project. Toen we na afloop aan alle kinderen vroegen wat ze ervan vonden bleek dat die kinderen uit primair onderwijs het hartstikke leuk vonden: de muziek, het bezoek aan zo'n prachtig gebouw. Echter, de kinderen uit het voortgezet (speciaal) onderwijs waren daar helemaal niet zo blij mee, die voelden zich bijzonder ongemakkelijk onder het gegeven dat zij als aparte doelgroep benaderd werden. Want Peter, de pop, was een jongen die allerlei autistische trekken liet zien. Ze gaven de volgende reacties:
'Het was wel knap gedaan, maar ik schaamde me een beetje.'
'Het was duidelijk dat Petrosjka een kind met autisme was, maar het was nogal aangedikt. Ik dacht: zien ze mij echt zo?'
'Ik voelde me een beetje voor gek gezet, eigenlijk.'
'In het autistische aspect lag de nadruk te veel op 'Wat zielig hè?' En ik had ook het idee dat er mee gespot werd'.

Natuurlijk wisten wij wel dat deze kinderen niet als aparte groep met eigenaardigheden en, erger nog, afwijkingen gezien wilden worden, maar het was goed om dat nog eens zo duidelijk van henzelf te horen. Toen hebben wij ons voorgenomen een volgend project te realiseren, waarin we het eens niet over **anders zijn** zouden hebben, maar over **samen zijn** en dat samen muziek maken, dansen en dichten, maakt dat de verschillen vervagen en twee gescheiden werelden elkaar kunnen ontmoeten.

De belangrijkste ingrediënten voor zo'n project:

- Interdisciplinair
- Voorbereiding
- Kwaliteit
- Succeservaringen
- Creatief therapeuten en kunstenaars
- Zelf doen
- Contact
- Vertrouwd
- Plezier

Vorbereiding. Alle projecten worden heel intensief voorbereid. Er is een boekje wat de kinderen in hun zak kunnen stoppen met foto's van: hoe ziet het concertgebouw eruit, of hoe ziet die culturele instelling er uit; van wie krijgt men de workshops; wanneer moet ik klappen et cetera. We geven voorbereidende workshops aan docenten en ouders en begeleiders. Want juist voor deze doelgroepen is het verschrikkelijk belangrijk dat de hele omgeving goed is voorbereid.

Interdisciplinair. In alle kunstdisciplines worden workshops aangeboden. Ze zijn wekenlang aan het werk in een culturele instelling naar aanleiding van het muziekstuk dat op het programma staat van het orkest. De kinderen maken hun eigen muziek met als thema dat bijzondere muziekstuk, maar ze maken ook filmpjes, hun eigen kostuums, dans, poëzie, teksten.

Creatief therapeuten en kunstenaars werken samen. Het grote voordeel ervan is dat ze een aanvullende expertise hebben en elkaar goed kunnen stimuleren en helpen om bijzondere groepen goed te begeleiden tijdens hun project.

Kwaliteit. We kiezen voor kwaliteit, voor 'hoge kunst'. Klassieke muziek is niet altijd eenvoudig, we werken met heel ervaren kunstenaars, creatief therapeuten, dus alles is van goede kwaliteit.

Zelf doen. Dat is het allerbelangrijkste. De leerlingen componeren hun eigen muziek, maken hun eigen film, schrijven hun eigen teksten en gedichten. Er loopt een regisseur op de instelling, die het samenvoegt tot één grote uitvoering. Op de laatste dag komt iedereen kijken en geven ze een muziektheatervoorstelling, die vaak wel drie kwartier duurt.

Contact en vertrouwen. Contact is heel belangrijk. Door zo ontzettend intensief samen te werken met de kinderen ontstaat er vertrouwen, een veilig gevoel en kunnen de leerlingen zich ontspannen. De leerlingen leren elkaar te vertrouwen en ook de workshopleiders en verleggen hun grenzen daarmee.

Succeservaringen ontstaan en het allerbelangrijkste is natuurlijk **plezier**.

Bart wilde eerst niet meedoen. Hij heeft het geprobeerd en hij heeft een geweldige ervaring gehad. Die blijdschap is een van de redenen waarom kunst en muziek voor deze doelgroep zo belangrijk is.

6. Eric Schulp (Koorenhuis, stichting Muziek ook voor jou, Art-Mobile)

Hij is afdelingshoofd van het Koorenhuis, centrum voor kunst en cultuur in Den Haag. Ten tweede voorzitter van de stichting Muziek ook voor jou. Ten derde: Art mobile, een organisatie die aan huis en aan de instelling muziekles beeldende kunst geeft voor mensen met een beperking.

Het Koorenhuis:

Dat is een grote organisatie. We geven les in alle disciplines.

Het Koorenhuis in cijfers: medewerkers 120 fte (205 personen, 220 freelancers).

Subsidie: Gemeente cultuur	6 mln
Gemeente onderwijs	7 ton
Cursusgeld	2 mln
Overig	50.000

Met dat geld financieren we ook de lessen voor mensen met een beperking. Er zijn dus geen aparte geldstromen; het is gewoon een onderdeel van het Koorenhuis.

Het Koorenhuis is een prachtig gebouw. Het valt onder monumentenzorg. En alle kunsten zitten onder één dak. Alles draait om kunst.

Missie: Het Koorenhuis is een basisvoorziening in de kunsteducatie. Het is onze missie om kunst toegankelijk te maken door educatieve programma's samen te

stellen en aan te bieden aan een breed publiek in Den Haag. Motto in het meerjarenbeleidplan is: 'kansen scheppen, talenten koesteren'.

Missie: mensen met een beperking hebben een grote plaats erin.

We willen vooral lessen voor in de vrije tijd, maar ook voor onderwijs en speciaal onderwijs op scholen. Het is voor kinderen, jongeren, volwassenen en de bijzondere groepen. Voor mensen met een beperking heeft hij het nu zover dat er lessen zijn voor muziek, dans, beeldende kunst en fotografie film en video en animatie. Theater niet, want in Den Haag zijn nogal behoorlijk wat theatergroepen. In een cirkeldiagram toont hij de verhouding op het Koorenhuis van de cursisten over de disciplines dans, beeldende kunst, muziek, theater, literatuur, film fotografie, video/nieuwe media. Er is de meeste belangstelling voor muziek, ook voor mensen met een beperking.

We hebben nog een tweede vestiging in het Koorenhuis, in een minder sociaal draagkrachtige wijk. Daar ga ik ook lessen voor mensen met een beperking organiseren. Ons thema is: het Koorenhuis kleurt Den Haag.

Het is allemaal begonnen met de afdeling muziek voor mensen met een beperking, 25 jaar geleden. Het begon met een groepje van 3 - 4 mensen. Nu is het uitgegroeid tot 120 leerlingen voor mensen met een beperking. Je zou zeggen: moet het nou een aparte afdeling zijn? Deels wel, want mensen met een beperking kunnen ook gewoon deelnemen aan het reguliere programma. Ik doe altijd kennismakingsgesprekken, intake, zodat ik weet dat iedereen op zijn goede plek komt.

Voor wie is het? Zoveel mogelijk beperkingen: visuele beperkingen, autisme, pdd-nos, beginnende dementie. Het kan me niet gek genoeg zijn, als we het maar aankunnen. Als ik de mensen daar maar voor heb.

Een team van 10 docenten werkt eraan. Circa de helft daarvan heeft een therapeutische achtergrond. De andere helft niet, die hebben juist een hoge affiniteit. Ik merk, omdat we juist in een team werken, dat we elkaar kunnen versterken en ook kunnen raadplegen als het eens wat moeilijker gaat.

Op het Koorenhuis is het gelukt, maar ik wil ook zo graag dat andere muziekscholen eraan gaan meedoen. De voorwaarden daarvoor zijn:

- De directie moet het willen. Openstaan voor iedereen.
- De coördinator (ikzelf) wil er graag voor zorgen zoveel mogelijk mensen binnen te halen, intakes.
- Docentenprofiel: we hebben niet allemaal muziektherapeuten, want we geven ook geen muziektherapie. Het is puur hobby.
- Teamprofiel: het is belangrijk dat je elkaar kunt raadplegen en versterken.
- Financiën: We doen het uit de subsidiestromen die ook voor alle andere mensen gelden.

Stichting Muziek ook voor jou:

Dat is een initiatief. Die stichting wil wat het Koorenhuis doet over heel Nederland, in elke provincie. Als je de website raadpleegt dan weet je per provincie waar je terecht kunt voor muziekles. We hebben fondsen gevraagd om ons te helpen dit uit te bouwen. We hebben een toezegging gehad. Er komt dus een nieuwe website.

Art-Mobile: een particulier initiatief van Eric Schulp. Muziek, beeldende kunst en dans aan huis voor mensen met een beperking (zie www.art-mobile.nl.) Ik ga met

mijn auto naar de mensen toe. Ook de mensen die voor mij werken doen dat. In die auto zitten o.a. instrumenten, een schildersezal, kwasten.

Het begin van Art-Mobile: een vrouw van 80 had een hersenbloeding gehad en was autistisch. Ze had zelf ook 3 autistische zoons en wilde graag keyboardles hebben. Dat was mijn eerste leerling. Sindsdien is het uitgebreid ook met veel soorten beperkingen.

Pgb is een moeilijke kwestie; kan soms aangewend worden.

Wie doen er mee? Muziek, beeldende kunst en dans. Hij toont een overzicht van de docenten muziek, beeldende kunst en dans.

(Tot slot een kort videofragment van een presentatie/resultaat).

7. Maïta de Jong, Amsterdam (activiteitencentrum Amstelrade)

Maïta staat hier namens Titia Bal, docent van muziekschool, percussiedocente waarmee ze samen dit project gedaan heeft. Ze is vereerd dat ze iets over hun project mag vertellen. Het is een samenwerkingsproject tussen de Amsterdamse muziekschool en Amstelrade, activiteitencentrum voor mensen met een lichamelijke beperking.

Ze stelt de zaal voor aan 4 jonge mensen, 4 kanjers die in heel korte tijd een ongelofelijke ontwikkeling doorgemaakt hebben. De groep heet 'Djemabaya'. Op Amstelrade komen de laatste tijd veel meer jongeren. We zijn erachter gekomen dat bij jongeren het idee heerst dat een AC een soort eindstation is, waar verder geen andere dingen meer kunnen voor je ontwikkeling. Daarom zijn we begonnen een jongerenproject te ontwikkelen, gericht op activiteiten die meer ontwikkelingsgericht zijn en activiteiten die wat meer gericht zijn op integratie in de samenleving.

Dit muziekschoolproject past mooi in de lijn. In 2006 was er behoefte van zowel de Amsterdamse muziekschool, als van Amstelrade om een samenwerkingsverband te onderzoeken. We begonnen met een kennismakingsproject. Dat past prachtig in de gedachte van integratie, want door samen te spelen met leerlingen van de muziekschool en door les te krijgen van docenten van de muziekschool en in het gebouw van de muziekschool, ontstaat eindelijk de kans om iets te doen met mensen die niet gehandicapt zijn.

Wie deden mee? Van de Amsterdamse muziekschool was het Allegria, een jongeren percussieband. Mijn collega en ik zijn in 2006 naar de Amsterdamse muziekschool gegaan op een speciale competitiemiddag waar zich allerlei groepen presenteerden. We wilden kijken of er een groep zat waar mogelijkheden voor waren om samen te werken met onze mensen. Ik heb van onze kant 7 jonge mensen gevonden, gezocht naar hun muzikale en ritmische mogelijkheden en of ze voldoende gemotiveerd zijn. Ze hadden nauwelijks enige ervaring, een paar jongeren hadden zelfs nog helemaal geen muziek gemaakt. Het was voor ons een totaal nieuwe kennismaking met percussie, met Latijns-Amerikaanse ritmes, terwijl die andere groep al jarenlang ervaring had; mensen die al vanaf hun 8^e jaar individueel percussielessen gehad hebben bij Titia. We zijn in januari 2007 gestart en hebben vier Latijns-Amerikaanse stukken ingestudeerd met elkaar. Eerst apart. De leerlingen van de muziekschool apart met Titia, en ik met mijn leerlingen. We zijn bijeengekomen op de muziekschool en toen hebben we besloten onze bands samen één naam te geven: la mezcla (Spaans voor 'de mix'). In juni 2007 hebben we concerten gegeven o.i. in het Bimhuis.

Onze werkwijze. In 3 stappen heb ik met mijn leerlingen gewerkt. Eerst individueel, we hadden alle tijd om alle aandacht aan iedereen individueel te schenken, te kijken wat de mogelijkheden waren, en welk instrument hen het meest aansprak. En wat voor instrumenten ze mogelijk ook konden spelen. Daarna heb ik met de hele groep gewerkt. Daarna zijn we met 2 groepen bij elkaar, onder leiding van Titia, in de muziekschool gaan repeteren. Je moet ook de ritmes proberen toegankelijk te maken. Bijvoorbeeld: appel kiwi ananas mango. Dat werkt fantastisch. Verder heb ik veel aanpassingen moeten bedenken en veel instrumenten op standaards gezet. Voorbeeld daarvan: voor de clavespeler hebben we (omdat hij maar 1 hand kon gebruiken) een woodblock gebruikt en op een standaard. Daarmee speelt de persoon nu de meest fantastische ritmes. Hij is nu een enorm muzikaal talent.

(Ze toont foto's van de generale repetitie, voor het concept van het Bimhuis). Het is Wandana van onze groep Djembaya, en Pierre van de Amsterdamse muziekschool. Beiden bespelen de rasp. Hier zie je Thomas en Clovis (laatstgenoemde leerling kan maar één hand gebruiken). Hier speelt hij op een bel, dat was ook een aanpassing. Later heb ik een agogo op een standaard gezet voor hem.

Samenwerking. Muziek is een ongelooflijk bindend element. Het samen muziek maken met elkaar, vooral tijdens een concert. Dan voelen ze zich solidair. Ondersteuning die de muziekschoolleerlingen hebben gegeven aan onze leerlingen is heel belangrijk geweest. Was het dan wel interessant voor muziekschoolleerlingen? Titia heeft dit opgelost door er voor hen nog ritmes aan toe te voegen, zodat het voor hen ook een muzikale uitdaging blijft. Voor mijn leerlingen was het een enorme uitdaging op zich al om dit met haar te doen. Want Titia eiste zo ontzettend veel, ze eist van mijn leerlingen evenveel als van haar eigen muziekschoolleerlingen. Dat is een geweldige houding geweest van haar. Mijn leerlingen zaten echt op toppen van hun kunnen met een enorme concentratie. De inzet is misschien nog wel het belangrijkste geweest waardoor het zo'n succes geworden is. Daarmee hebben ze kunnen laten zien, dat je ondanks je handicap kunt musiceren.

(ze toont foto's van het optreden van la mezcla concert in het Bimhuis). Slechts één leerling was achteraf ritmisch niet zo sterk. Met heel veel oefenen, voelen van hoeveel maten ze dan tijd had, en vraag en antwoord is ze op gegeven moment vrij goed gaan spelen. Het klonk toch heel erg mooi. Dat is een van de hoogtepunten van het optreden.

Hoe zijn we daarna verder gegaan? We hebben nog een jaar samen gespeeld met de leerlingen. Het jaar erop, het afgelopen jaar zijn we zelfstandig verder gegaan. Titia en ik hebben om en om les gegeven. En ze hebben hun eigen optreden gegeven, dus zonder de leerlingen van de muziekschool. Daar zijn we heel trots op. Het idee is dat Djembaya misschien verder kan gaan als een amateurband.

Conclusie. Wat hebben we ervan geleerd? Ik heb me hierdoor gerealiseerd dat er een enorm gevaar is in ons vak om mensen te onderwaarderen. We zijn gewend om ons aan te passen aan cliënten, nu moesten zij zich aanpassen aan het niveau dat ogenschijnlijk te hoog was. Het is wel gelukt. Juist de uitdaging om grenzen te verleggen, is belangrijk voor de ontwikkeling. Het tweede wat ik belangrijk vind is dat ze buiten de wereld van gehandicapten kunnen treden en eindelijk de kans krijgen om met kinderen die niet gehandicapt zijn iets te doen. En ze fungeren als voorbeeldfunctie.

8. Bert Kock (muziekschool Oost-Gelderland)

Ik vind het bijzonder om iets over mijn werk te laten zien. Ik werk op de muziekschool in Doetinchem, muziekschool Oost-Gelderland. Ik werk daar met 3 groepen van verschillende leeftijden. Er is een groep kinderen waarvan de jongste 6 jaar is, en de oudste circa 14 jaar. Ik heb ook een groep met jongvolwassenen; Jurrian (hier aanwezig) is één van de leerlingen ervan. En ik heb een groep mensen die wat ouder zijn. Met hen heb ik één keer in de week les. Tijdens die les werken we vaak aan stukjes die we mogelijk in het muziekschooljaar kunnen uitvoeren. Ook met de groep waar Jurrian in zit is dat het geval. Jurrian heeft dit jaar niet kunnen meedoen tijdens de eindmanifestatie. Daarom vind ik het leuk hem vandaag hier mee naar toe te nemen. Toen ik in de les vertelde dat ik hier heen kon gaan zei één van mijn leerlingen: dat lijkt me ontzettend moeilijk dat je moet gaan uitleggen wat we hier doen, want je verzint altijd maar wat. Hoe moet je uitleggen aan mensen dat je wat verzint? Ik vond dat dat eigenlijk wel de kern raakt van een deel van mijn methodiek, namelijk het verzinnen. Dat is een soort improviseren. Improviseren is ook in de groep waar Jurrian in zit een heel groot item. Juist om het muzikale kunnen naar boven te kunnen halen. Ik werk niet alleen maar met improvisatie. Ik werk ook wel met bestaande muziekstukjes. Maar van het verzinnen wil ik nu iets laten horen. Eén van de doelstellingen bij het muziek maken is mensen erbij betrekken die niet een beperking hebben. Mevrouw Bos wil wel meedoen met de bourdonlier. Bert en Jurrian gaan gitaarspelen en de zaal doet mee (met zingen).

(Geluidsfragment van een optreden in de schouwburg). Daar speel ik met één van mijn leerlingen. Dat is niet iets wat we verzinnen. Ik heb nog een groepje waar Jurrian ook in zit. Dat is een bestaand muziekstukje met onze improvisatietalenten. We beogen (zoals op het fragment) dat er van de muziekschool ook normale leerlingen tussen zitten. Die gaan dan met ons, in onze lessen meeoefenen om dit resultaat voor alle ouders aan het eind van het jaar in de schouwburg te laten zien. Dus een stukje integratie is daarvan een doelstelling die we nastreven. Maar het belangrijkste is dat ze heel veel plezier beleven aan de muziek.

De jury (mevrouw De Bruin, de heer Adriaansz en mevrouw Maas) gaat zich beraden.

PAUZE

Prijsuitreiking en afsluiting

Joke Maas deelt mee dat voor de eerste keer de Wilma Straver-Bos prijs wordt toegekend. Ze geeft het woord aan Madeleen de Bruin. Madeleen houdt een korte inleiding. Voor de jury was het vrijwel niet te doen om iemand aan te wijzen als winnaar. We zijn ontzettend onder de indruk van alles wat we vanochtend zagen. Ook zeker van het feit dat iedereen de beelden laat zien van wat hij doet. Dan ben je heel kwetsbaar. Dat hebben we ontzettend op prijs gesteld. Alles vonden we echt indrukwekkend. Daarom is het dus moeilijk.

Er is een 1 tot 3 punt schaal gemaakt voor:

De breedte van het aanbod

De breedte aan doelgroepen

De frequentie van het onderwijs (structureel onderwijs, korte cursus of workshops)

Toegankelijkheid

En hoe bekendheid wordt gegeven aan het aanbod

Een 1 tot 5 punten schaal is gehanteerd voor de kwaliteit van het onderwijs in relatie tot de hulpvraag

Hierop geeft Marleen het woord aan Remi Adriaansz voor de uitslag.

De derde plaats wordt gedeeld door

Maïta de Jong (van Amstelrade), René Koelemaj (van De Zeeuwse Muzikanten), en Aaltje van Zweden (van de stichting Papageno) met 47 punten

Op de tweede plaats staat Bert Kock van muziekschool Doetinchem met 52 punten.

De eerste prijs gaat naar Eric Schulp van het Koorenhuis met 57 punten.

Mevrouw Bos reikt het bronzen beeldje van een zingende draak uit, dat bij de Wilma Straver-Bos prijs hoort. Verder bestaat de prijs uit een geldbedrag van € 250, te besteden aan (de promotie) van goed muziekonderwijs voor kinderen met een handicap.

Joke Maas kondigt aan dat in april 2011 de Wilma Straver-Bos verkiezing opnieuw zal worden uitgereikt. Ze hoopt dat allen dan ook weer betrokkenheid eraan willen geven, zoals vanochtend. Ze eindigt op dezelfde manier als ze vanochtend begonnen is (met gebaren): 'hartelijk dank voor uw komst hier en heel graag tot ziens'. Ze wenst allen nog een fijn verblijf bij het Wergelmir Jeugd Muziekfestival.

De verslaglegging is belangeloos gemaakt en uitgewerkt door Marianne van Gool.
www.griffelservices.nl